

Osmanlı İmparatorluğu'nda Posta Pulları ve Mali Egemenliğin Dönüşümü (1876–1914)

Düyun-u Umumiye Rejimi Bağlamında Filatelik Bir İnceleme

GİRİŞ

XIX. yüzyıl Osmanlı tarih yazımında posta pulları, büyük ölçüde filatelik bir ilgi alanı olarak ele alınmış; tasarım özellikleri, baskı teknikleri, nadirlik dereceleri ve kataloglama sorunları ön plana çıkarılmıştır. Bu yaklaşım, pulları çoğunlukla estetik ve koleksiyon değeri üzerinden değerlendirmiş; onların üretildiği siyasal, mali ve hukuki bağlamı ise ikincil hatta tali bir unsur hâline getirmiştir. Oysa modern devletlerde posta pulları yalnızca posta ücretini temsil eden teknik araçlar değil, aynı zamanda egemenliğin, mali düzenin ve devlet kapasitesinin gündelik hayatta en yaygın ve görünür sembollerinden biridir. Bu nedenle posta pulları, devletin mali ve idari işleyişine dair mikro düzeyde fakat süreklilik arz eden tarihsel belgeler olarak değerlendirilmelidir.

Osmanlı İmparatorluğu açısından posta pullarının tarihsel anlamı, özellikle XIX. yüzyılın son çeyreğinde köklü bir dönüşüm geçirmiştir. 1875 yılında ilan edilen borç moratoryumu, Osmanlı mali egemenliğinin yapısal sınırlarına işaret eden bir kırılma noktası oluşturmuş; bu süreçte imparatorluğun mali kapasitesi giderek uluslararası alacaklıların gözetimine açılmıştır. 1881 tarihli Muharrem Kararnamesi ile kurulan Düyun-u Umumiye İdaresi, bu gözetimi kurumsallaştırarak Osmanlı maliyesini kalıcı bir borç rejimi içine yerleştirmiştir. Bu rejim yalnızca tuz, tütün ve damga resmi gibi büyük ve görünür gelir kalemleri üzerinden değil, posta ve telgraf gibi görece küçük fakat süreklilik arz eden gelir alanları üzerinden de işlemiştir. Bu nedenle posta pulları, Osmanlı borç rejiminin gündelik hayata nüfuz eden mikro belgeleri olarak ele alınmalıdır.

Bu çalışma, Osmanlı posta pullarını 1876–1914 dönemi boyunca mali egemenliğin dönüşümünü izlenebilir kılan tarihsel araçlar olarak incelemektedir. Makalenin temel tezi, söz konusu dönemde Osmanlı posta pullarının yalnızca borç rejimi altında sessizce işleyen mali araçlar olmadığı; aksine bu rejimin kurumsallaşmasını, idari düzeyde içselleştirilmesini ve nihayet sorgulanmasını yansıtan filatelik belgeler olduğudur. Bu yaklaşım, posta pullarını pasif idari nesnelere olmaktan çıkararak, devletin mali ve siyasal konumuna dair bilinçli ya da örtük mesajlar taşıyan araçlar olarak yeniden konumlandırmaktadır.

Türkçe literatürde Düyun-u Umumiye İdaresi üzerine yapılan çalışmalar büyük ölçüde tuz, tütün, içki ve damga vergisi gibi yüksek hacimli gelir kalemlerine odaklanmıştır. Posta ve telgraf gelirleri ise genellikle tali ya da ihmal edilebilir unsurlar olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde filatelik literatür de Osmanlı posta pullarını çoğunlukla apolitik ve teknik nesnelere olarak ele almış; bu pulların mali egemenlik ve borç rejimi bağlamındaki anlamını sistematik biçimde tartışmamıştır. Bu iki literatür arasındaki kopukluk, Osmanlı posta pullarının mali tarih açısından taşıdığı analitik önemin büyük ölçüde görünmez kalmasına neden olmuştur.

Bu makale, söz konusu boşluğu gidermeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Osmanlı posta pullarını filatelik özelliklerinden koparmadan; ancak bu özellikleri mali egemenlik, borç rejimi ve devlet kapasitesi tartışmasının merkezine yerleştirerek ele almaktadır. Temel araştırma soruları şu şekildedir: Osmanlı Devleti'nde 1876–1914 arasında basılan posta pulları hangi mali ve kurumsal bağlam içinde üretilmiştir? Pul gelirleri, Düyun-u Umumiye rejimi içinde nasıl bir işlev görmüştür? Pullar üzerindeki ikonografi, dil ve sürşarj uygulamaları, egemenlik iddiası ile mali bağımlılık arasındaki gerilimi nasıl yansıtmaktadır? Son olarak, 1913 sonrasında ivme kazanan mali merkezleşme politikaları ile 1914'te kapitülasyonların kaldırılması bu filatelik anlatıda nasıl bir kopuş yaratmıştır?

Çalışma, bu sorulara disiplinlerarası bir yaklaşımla yanıt aramaktadır. Mali tarih, siyasal tarih ve filateli literatürü birlikte değerlendirilmekte; resmî belgeler, Düyun-u Umumiye raporları ve posta pulları bir arada analiz edilmektedir. Bu yaklaşım, posta pullarını yalnızca birer koleksiyon nesnesi olarak değil, Osmanlı mali egemenliğinin kaybını, idari düzeydeki yönetimini ve yeniden inşasını belgeleyen tarihsel kaynaklar olarak ele almayı mümkün kılmaktadır.

Son olarak, bu çalışma Osmanlı posta pullarını doğrudan Düyun-u Umumiye kontrolünde üretilmiş araçlar olarak tanımlamaktan özellikle kaçınmaktadır. Bunun yerine pullar, borç rejiminin genel mantığı içinde işleyen; fakat 1913 sonrasında bu mantığın sınırlarına yaklaşan ve 1914'te ona açıkça meydan okuyan filatelik belgeler olarak yorumlanmaktadır. 1914 tarihli "İmtiyazat-ı Ecnebiye'nin Lağvı" temalı sürşarjlı hatıra pulları, bu uzun sürecin filatelik düzeydeki en belirgin kopuşunu temsil etmekte; Osmanlı Devleti'nin mali egemenliğini yeniden ilan etme iradesini gündelik hayata taşımaktadır. Bu yönüyle Osmanlı posta pulları, 1876'dan 1914'e uzanan süreçte mali egemenliğin sessiz tanıkları olmaktan çıkmış, bilinçli birer devlet beyanı taşıyıcısına dönüşmüştür.

1. Osmanlı Mali Yapısının Krizi ve 1875 Moratoryumu

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı İmparatorluğu'nun mali yapısı, yapısal bir kriz sürecine girmiştir. Bu krizin temelinde, geleneksel vergi toplama mekanizmalarının sınırlılığı, askerî harcamaların sürekliliği ve imparatorluğun giderek artan biçimde Avrupa mali piyasalarına bağımlı hâle gelmesi yatmaktadır. Özellikle 1854 Kırım Savaşı ile başlayan dış borçlanma süreci, Osmanlı maliyesi açısından geçici bir finansman aracı olmaktan çıkmış; giderek kronikleşen bir borç rejiminin temelini oluşturmuştur.

1854–1874 yılları arasında Osmanlı Devleti tarafından alınan dış borçlar, genellikle yüksek faiz oranları, ağır komisyonlar ve nominal değerinin altında ihraç edilen tahviller aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu borçlanma biçimi, kısa vadede likidite sağlarken, uzun vadede devletin bütçe dengesi üzerinde ciddi bir yük oluşturmuştur. Edhem Eldem'in ayrıntılı biçimde gösterdiği üzere, bu dönemde borçlanma büyük ölçüde üretken yatırımlar yerine mevcut bütçe açıklarını kapatma amacıyla kullanılmış; böylece borçlanma, kendi kendini yeniden üreten bir kısır döngüye dönüşmüştür.¹

1873–1874 küresel ekonomik daralması, Osmanlı mali yapısındaki kırılma noktaları daha da görünür kılmıştır. Tarımsal üretimdeki düşüş, vergi tahsilatını olumsuz etkilerken; dış borçlara ilişkin faiz ve anapara ödemeleri aynı hızla devam etmiştir. Bu şartlar altında Osmanlı Devleti, 1875 yılında borç faizlerinin yalnızca bir kısmını ödeyebileceğini ilan ederek fiilî bir moratoryum sürecine girmiştir. Bu gelişme, yalnızca teknik bir ödeme zorluğu ilanı değil, aynı zamanda Osmanlı maliyesinin uluslararası alacaklılar nezdindeki güvenilirliğini kaybettiğinin açık bir göstergesi olmuştur.²

Moratoryum sonrasında yapılan müzakereler, alacaklıların taleplerinin borçların yeniden yapılandırılmasıyla sınırlı olmadığını; aynı zamanda belirli gelir kalemleri üzerinde doğrudan ya da dolaylı denetim tesis edilmesini hedeflediklerini göstermiştir. Bu durum, Osmanlı mali egemenliğinin parçalı biçimde sınırlandırıldığı yeni bir dönemin başlangıcını simgeler. Devletin mali kapasitesi artık yekpare bir yapı olarak değil, farklı gelir alanları üzerinden alacaklıların erişimine açık bir kaynaklar toplamı olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.

Bu noktada dikkat çekici olan, alacaklıların yalnızca büyük ve görünür gelir kaynaklarına değil; aynı zamanda süreklilik arz eden, tahsili görece kolay ve toplumsal-siyasal tepki üretme potansiyeli düşük olan **küçük gelir kalemlerine** de özel bir ilgi göstermeleridir. Posta ve telgraf hizmetlerinden sağlanan gelirler, bu özellikleri dolayısıyla ideal teminat alanları olarak öne çıkmıştır.

Sonuç olarak, 1875 moratoryumu yalnızca mali bir kriz anı değil; aynı zamanda Osmanlı mali egemenliğinin yeniden tanımlandığı, gündelik idari alanlara kadar uzanan bir borç rejiminin zihinsel ve yapısal temellerinin atıldığı tarihsel bir kırılma noktasıdır. Bu süreçte posta pulları da, görünürde küçük ancak süreklilik arz eden gelir üretici işlevleriyle, ilerleyen yıllarda borç rejiminin en görünmez ama en işlevsel mali araçlarından biri hâline gelecektir.

2. Borç Rejiminin Oluşumu ve Mali Denetimin Yayılması (1875–1881)

1875 moratoryumu ile birlikte Osmanlı mali yapısı, geçici bir ödeme krizinden öte, yeni bir borç rejimine doğru evrilmiştir. Bu rejim yalnızca borçların yeniden yapılandırılmasını değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin mali kapasitesinin nasıl yönetileceğine dair kapsamlı bir dönüşümü ifade etmektedir. Bu çerçevede 1875–1881 dönemi, Düyun-u Umumiye İdaresi'nin resmî kuruluşundan önceki bir **geçiş rejimi** olarak değerlendirilmelidir.

Moratoryum sonrasında Avrupa devletleri ve uluslararası mali çevreler, yalnızca borç tahsiliyle ilgilenen alacaklılar değil; aynı zamanda Osmanlı mali yönetimini yakından izleyen ve yönlendiren aktörler hâline gelmiştir. Bu süreçte borç ilişkisi, klasik alacaklı–borçlu ilişkisinin ötesine geçerek, devletin bütünü üzerinde kurulan **mali gözetim ve yönlendirme rejimine** dönüşmüştür.

Alacaklıların temel hedefi, borçların güvenli biçimde geri ödenmesini sağlayacak **istikrarlı ve öngörülebilir bir mali yapı** inşa etmektir. Bu nedenle yalnızca büyük ve hacimli gelir kaynaklarına değil; **süreklilik arz eden, tahsili kolay ve siyasal maliyeti düşük gelir kalemlerine** yönelmişlerdir. Posta, telgraf, damga resmi ve çeşitli harçlar gibi kalemler, bu açıdan son derece elverişli araçlar olarak değerlendirilmiştir. Bu tür gelirler, kamuoyu tepkisini çekmeden düzenli nakit akışı sağlayabilmeleri bakımından öncelikli tercih olmuştur.

1875–1881 geçiş döneminde Osmanlı maliyesi, fiilen **parçalı ve izole bir yapıya** evrilmiştir. Devlet gelirleri artık bütüncül bir bütçe mantığı içinde değil; ayrı ayrı denetlenen ve önceliklendirilmiş kalemler hâlinde ele alınmıştır. Bu yapı, mali egemenliğin tamamen ortadan kalkmasından ziyade, **kontrollü biçimde bölünerek sınırlandırılması** yansıtmaktadır. Alacaklılar, doğrudan idari yetki kullanmadan, mali kaynaklar üzerinde yönlendirici ve öncelik belirleyici bir etki elde etmişlerdir.

Bu süreçte Osmanlı mali bürokrasisi de dönüşüm geçirmiştir. Bütçe hazırlama, gelir tahmini ve tahsilat uygulamaları, artık alacaklıların beklentileri doğrultusunda şekillenmiş; **"mali disiplin" söylemi**, devlet harcamalarının borç ödemeleri lehine yeniden yapılandırılmasının ideolojik temelini oluşturmuştur. Böylece borç rejimi yalnızca dışsal bir baskı değil, **Osmanlı mali sisteminin iç mantığını da dönüştüren** bir yapı hâline gelmiştir.

Bu bağlamda **posta ve telgraf hizmetleri**, borç rejiminin gündelik hayata en kolay nüfuz edebildiği alanlardan biri olmuştur. **Posta pulları**, düşük meblağlı fakat yaygın tahsilat mekanizmaları olarak, mali denetimin görünmez fakat sürekli işleyen araçları arasında yer almıştır. Hukuken bir hizmet bedelini temsil eden pullar, fiilen borç rejiminin sürdürülebilirliğine katkı sağlayan **dolaylı mali araçlar** olarak işlev görmüştür.

1875–1881 arasında şekillenen bu borç rejimi mantığı, nihayet **1881 tarihli Muharrem Kararnamesi** ile kurumsal bir çerçeveye oturtulmuştur. Düyun-u Umumiye İdaresi, bu geçiş sürecinde fiilen uygulanmakta olan mali denetim ve gelir gözetimi uygulamalarını **hukuki ve kalıcı bir kurum yapısına** kavuşturmuştur. Bu bağlamda Düyun-u Umumiye, ani bir yapısal kırılmadan ziyade, **borç rejiminin mantıksal bir devamı** olarak ortaya çıkmıştır.

Bu bölümde ortaya konan analiz, Osmanlı posta pullarının nasıl ve neden bu rejimin bir parçası hâline geldiğini açıklamaktadır. Pullar, 1875 sonrası dönemin mali denetim zihniyeti içinde,

devletin sınırlanmış egemenliğinin gündelik hayata yansıyan **en yaygın ve en az fark edilen** simgelerinden biri olmuştur. Bu durum, izleyen bölümde ele alınacak olan Düyun-u Umumiye'nin kurumsal yapısı ile pulların bu yapı içindeki işlevsel yerini anlamak açısından temel bir zemin oluşturmaktadır.

3. Düyun-u Umumiye İdaresi'nin Kurumsal Mantığı ve Mali Denetimin Kurumsallaşması

1875 moratoryumu sonrasında şekillenmeye başlayan borç rejimi, 1881 tarihli **Muharrem Kararnamesi** ile kurumsal ve kalıcı bir yapıya kavuşmuştur. Bu kararname çerçevesinde kurulan **Düyun-u Umumiye-i Osmaniye İdaresi**, Osmanlı mali egemenliğinin yalnızca fiilen değil, hukuken de sınırlandırılmasının en açık ifadesidir. Ancak bu idare, ani ve dışsal bir müdahale ürünü olmaktan çok, 1875–1881 geçiş döneminde oluşan borç rejiminin **mantıksal ve yapısal devamı** olarak görülmelidir.

Düyun-u Umumiye, hukuken Osmanlı Devleti'ne bağlı bir yapı gibi görünse de, fiilen uluslararası alacaklıların çıkarlarını temsil eden **yarı-uluslararası bir mali denetim organı** niteliği taşımaktaydı. İdarenin yönetim kurulunda İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya gibi büyük alacaklı devletlerin temsilcilerinin yer alması, karar alma süreçlerinin Osmanlı mali bürokrasisinden büyük ölçüde bağımsız olduğunu göstermektedir. Bu durum, borç rejiminin kişilere ya da dönemsel anlaşmalara değil, **kurumsal sürekliliğe** dayandığını ortaya koymaktadır.¹ Düyun-u Umumiye'nin başlıca işlevi, belirli gelir kalemlerini doğrudan denetleyerek bu gelirleri dış borçların geri ödenmesine tahsis etmektir. **Tuz, tütün, içki vergileri, ipek öşrü ve damga resmi** gibi kalemler, Osmanlı bütçesinden fiilen ayrıştırılmış ve doğrudan idarenin kontrolü altına alınmıştır. Bu ayrıştırma, bütçe bütünlüğünü bozmuş; **mali egemenliğin parçalı, çok katmanlı bir yapıya dönüşmesine** neden olmuştur.²

Ancak Düyun-u Umumiye yalnızca kendisine devredilen gelirlerle yetinmemiş; **Osmanlı maliyesinin tümüne yönelik bir gözetim mantığı** geliştirmiştir. İdare tarafından düzenli olarak hazırlanan mali raporlar, bütçe dengeleri, tahsilat performansı ve gelir sürekliliği gibi alanları detaylı biçimde izlemiş; böylece doğrudan kontrol alanı dışında kalan gelir kalemleri bile fiilen borç rejiminin içine çekilmiştir. Bu durum, borç rejiminin yalnızca hukuki değil, **işlevsel ve bütüncül** bir yapı taşıdığını göstermektedir.³

Posta ve telgraf gelirleri, bu dolaylı mali gözetimin somut örneklerindedir. Her ne kadar bu kalemler doğrudan Düyun-u Umumiye'ye devredilmemiş olsa da, tahsilat sürekliliği ve düşük siyasal maliyetleri nedeniyle **gözetim altında tutulan** gelirler arasında yer almıştır. Bu bağlamda **posta pulları**, 1875–1881 geçiş sürecinde şekillenen borç rejimi mantığının, Düyun-u Umumiye ile birlikte **kurumsallaşmış mali araçları** hâline gelmiştir. Pullar, yüzeyde Osmanlı egemenliğinin sembolleri olarak görünse de, fiiliyatta borç rejiminin sürdürülebilirliğine katkı sunan **dolaylı mali enstrümanlar** işlevi görmüştür.

Literatürde sıkça geçen “**devlet içinde devlet**” nitelendirmesi, Düyun-u Umumiye'nin sahip olduğu mali ve idari yetki genişliğini tanımlamak açısından açıklayıcıdır. Ancak bu kavramsallaştırma, Osmanlı'nın mali egemenliğinin tümünden ortadan kalktığı izlenimi yaratabileceğinden, dikkatli kullanılması gerekir. Daha isabetli olan, bu süreci **egemenliğin bölünerek sınırlandırılması** olarak değerlendirmektir. Düyun-u Umumiye, devletin mali kapasitesini yok etmemiş; bu kapasiteyi **alacaklı öncelikleri doğrultusunda yeniden şekillendirmiştir**.

Bu nedenle Düyun-u Umumiye, borç rejiminin en görünür kurumsal bileşeni olmakla birlikte, rejimin tamamını temsil etmez. **Borç rejimi**, yalnızca bu kurumun faaliyetleriyle sınırlı olmayan; Osmanlı mali yönetiminin gündelik işleyişine, idari pratiklerine ve küçük gelir kalemlerine kadar uzanan **çok katmanlı bir yönetim biçimidir**. Posta pulları da bu rejimin, en az dikkat çeken ama en yaygın biçimde deneyimlenen mali araçları arasında yer almaktadır.

Bu bölümde sunulan kurumsal çerçeve, **1876–1914 döneminde Osmanlı posta pullarının mali işlevini** kavramak açısından kritik bir temel oluşturmaktadır. Düyun-u Umumiye'nin kurumsal mantığı anlaşılmadan, pulların borç rejimi içindeki yerini ve **1914'te kapitülasyonların kaldırılmasıyla yaşanan filatelik kırılmayı** tam olarak değerlendirmek mümkün değildir.

4. Osmanlı Posta Teşkilatı ve Pul Basım Süreci: Borç Rejiminin İdari Yüzü (1876–1913)

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı posta teşkilatı, imparatorluğun genel modernleşme çabalarıyla paralel olarak önemli bir kurumsal dönüşüm sürecine girmiştir. Ancak bu dönüşüm, yalnızca teknik ve idari ihtiyaçların değil; **mali egemenliğin aşınması ve borç rejiminin kurumsallaşması** gibi yapısal bağlamların da etkisi altında gerçekleşmiştir. 1875 sonrasında teşkilatın işleyişi, artık sadece hizmet gerekliliklerine değil; **gelir sürekliliği ve mali gözetim** kaygılarına da yanıt vermek zorundaydı.

1876–1913 döneminde Osmanlı posta pullarının önemli bir bölümü Avrupa'daki matbaalarda basılmıştır. Bu durum, teknik yetersizliklerle (güvenlikli kâğıt, filigran, klişe teknolojisi) açıklansa da, **yalnızca teknik bir tercih** olarak değerlendirilemez. Avrupa'ya yönelmiş bu üretim tercihi, aynı zamanda **borç rejiminin öngörülebilirlik ve kontrol arayışıyla örtüşen bir mali ve idari bağımlılık** örneğidir.

Pul basımının Avrupa'ya taşınması, **mali güvenilirlik, denetlenebilirlik ve sahtecilikten korunma** gibi gerekçelerle meşrulaştırılmıştır. Ancak bu gerekçeler, aynı zamanda **dış borç çevrelerinin mali rasyonalitesinin içselleştirilmesi** anlamına da gelir. Böylece posta pulları, Osmanlı egemenlik sembollerini taşımasına rağmen, **borç rejimi tarafından belirlenen sınırlar** içinde şekillenmiş araçlara dönüşmüştür.

Posta ve Telgraf Nezareti, bürokratik olarak Osmanlı Devleti'ne bağlı olsa da, mali olarak alacaklıların gözetimine açık bir yapının parçası hâline gelmiştir. Gelirleri doğrudan Düyun-u Umumiye'ye tahsis edilmese de, bu kalemlerin **düzenliliği ve tahsilat başarısı**, borç rejiminin mali disiplin anlayışı içinde kritik önem taşımıştır. Bu nedenle posta hizmetleri, klasik bir kamu hizmeti olmaktan çıkıp, **yarı-mali bir idari alan** hâline gelmiştir.

Bu bağlamda **posta pulları**, borç rejiminin idari yüzünü somutlaştıran araçlardır. Küçük meblağlarla geniş bir nüfusa yayılan tahsilat mekanizmaları, görünmez fakat etkili bir **fiskal işlev** üstlenmiştir. Hukuken hizmet karşılığı olan pullar, fiiliyatta borç rejiminin **dolaylı ve dirençsiz mali araçları** hâline gelmiştir.

İdari yapıdaki bu mali rasyonalite, pulların biçimsel özelliklerini de doğrudan etkilemiştir. **Sürşarj uygulamaları, seri çeşitliliği, değer ayarlamaları** gibi pratikler yalnızca teknik değil, aynı zamanda **gelir artırıcı stratejiler** olarak değerlendirilmelidir. Posta teşkilatı, borç rejiminin dinamiklerine uyum sağlayarak, kendi gelir kapasitesini artırmaya yönelik **idari esneklikler** geliştirmiştir.

Sonuç olarak bu bölüm, Osmanlı borç rejiminin yalnızca mali veya kurumsal düzeyde değil; **günderlik hizmet pratikleri** içinde de nasıl işlediğini ortaya koymaktadır. Bu çerçeve, izleyen bölümde ele alınacak **ikonografi ve dil analizleri** için analitik bir zemin oluşturur. Pullar, bu idari yapı içinde, **egemenlik ile mali bağımlılık arasındaki gerilimi** görsel ve sembolik düzeyde yansıtan nesnelere olarak öne çıkmaktadır.

5. Pullar Üzerinden Egemenlik Analizi: İdari Rasyonalitenin Sembolik Dili (1876–1913)

Osmanlı posta pullarının 1876–1913 dönemine ait ikonografisi, yalnızca estetik tercihlere ya da grafik tasarım reflekslerine indirgenemez. Bu ikonografi, daha önceki bölümlerde analiz edilen **mali ve idari rasyonalitenin sembolik dile dönüşmüş hâlidir**. Pullar, bu yönüyle salt bir

egemenlik temsili değil; aynı zamanda **borç rejimi altında içselleştirilen mali denetimin ve idari sürekliliğin** gündelik hayattaki görsel tezahürleridir.

5.1 Tuğra: Egemenlik Söyleminin İdari Sürekliliği

1876–1913 arasında basılan posta pullarının büyük çoğunluğunda yer alan **padişah tuğrası**, klasik Osmanlı siyasal kültüründe **egemenliğin ve meşruiyetin görsel temsili** olarak işlev görmüştür. Ancak bu dönemde tuğra, yalnızca bir hanedansal sembol değil; **sınırlanmış mali egemenlik ortamında devletin süreklilik iddiasını görünür kılan bir araç** olarak kullanılmıştır.

Borç rejimi altında mali kapasitesi denetim altına alınan Osmanlı Devleti, tuğra aracılığıyla **idari otoritesinin devam ettiğini** sembolik düzeyde yeniden üretmiştir. Böylece tuğra, mali gözetimle sarılmış bir idari yapının kendi egemenlik dilini koruma çabası olarak okunabilir: **görünürde egemen, fiiliyatta gözetim altında** bir devlet ifadesi.

5.2 Dil Tercihi ve Uluslararası Mali Gözetim

Pullar üzerinde yer alan "**Postes Ottomanes**" ibaresi, çoğunlukla teknik bir diplomatik entegrasyonun sonucu olarak yorumlanır. Ancak Fransızca kullanımı, yalnızca uluslararası posta normlarına uyum değil, aynı zamanda **Osmanlı mali idaresinin uluslararası borç çevrelerine açık karakterinin** sembolik bir yansımasıdır.

XIX. yüzyılın sonunda Fransızca, **uluslararası mali işlemlerin ve Düyun-u Umumiye İdaresi'nin fiilî operasyonel dili** hâline gelmiştir. Pullardaki bu dil tercihi, borç rejiminin **dilsel hegemonya üretme** biçimlerinden biridir. Dolayısıyla bu ibare, sadece iletişimsel değil, **mali bağımlılığın sembolik ifadesidir**.

5.3 Sürşarjlar: İdari Esnekliğin Görsel İfadesi

Sürşarj uygulamaları genellikle mali sıkışıklık dönemlerinin pragmatik çözümü olarak görülür. Ancak Osmanlı örneğinde sürşarjlar, **idari esnekliğin sembolik görünümüleri** olarak değerlendirilmelidir. Mevcut pulların değerinin yeniden tanımlanması, **pul stoklarının mali sürekliliğe göre hızla uyarlanması** anlamına gelmiştir.

Bu durum, borç rejiminin **hızlı adaptasyon gereksinimini karşılayan idari reflekslerin** bir sonucu olarak pullara yansımıştır. Sürşarj, bu yönüyle yalnızca geçici bir teknik müdahale değil, **kurumsal gözetimle uyumlu mali manevra kapasitesinin göstergesidir**.

5.4 Seri Çeşitliliği ve Gelir Mantığı

Pullardaki **seri çeşitliliği ve kısa süreli döngülerle yeni serilerin tedavüle sokulması**, estetik bir çeşitlilikten çok, **gelir optimizasyonu arayışının yansımasıdır**. Her yeni pul serisi, potansiyel olarak yeni bir tahsilat döngüsü anlamına gelir; bu da **borç rejiminin istikrar arayışıyla uyumludur**.

Bu durum, posta pullarını **klasik kamu hizmeti araçlarından çıkararak**, onları **dolaylı vergilendirme işlevi gören yarı-mali araçlara** dönüştürmüştür. Pul üzerinden yapılan tahsilat, mali denetimin en az fark edilen ama en yaygın etkili mekanizması hâline gelmiştir.

5.5 İdari Pratikten Sembolik Dile

Bu bölümdeki ikonografik çözümler, posta pullarının yalnızca grafik objeler değil; aynı zamanda **borç rejimi altında şekillenmiş idari ve mali mantığın** sembolik taşıyıcıları olduğunu ortaya koymaktadır. Pullar, hem **egemenlik iddiasını** hem de **mali bağımlılığın sürekliliğini** aynı anda içeren hibrit nesnelere sahiptir.

Bu analiz, bir sonraki bölümde ele alınacak olan **pul gelirleri üzerinden kurulan dolaylı mali denetim sistemini** kavramak için gerekli kuramsal çerçeveyi sunar. Pullar artık yalnızca iletişim

araçları değil; **egemenliğin ve denetimin aynı anda simgelenebildiği çelişkili ama işlevsel nesnelere**.

6. Pul Gelirleri ve Dolaylı Mali Denetim: Sembolün Mali İşlevi

Osmanlı posta pulları, 1876–1913 döneminde yalnızca idari ve sembolik araçlar değil; aynı zamanda **borç rejiminin sürdürülebilirliğini sağlayan fiilî mali enstrümanlar** olarak işlev görmüştür. Önceki bölümde analiz edilen ikonografik yapı, bu sembollerin egemenlik söylemiyle nasıl örtüştüğünü ortaya koyarken; bu bölümde ise bu sembollerin **mali fonksiyonları ve dolaylı denetim mekanizmalarındaki rolü** değerlendirilecektir.

6.1 Hukuki Statü ile Mali İşlev Arasındaki Ayrım

1881 tarihli **Muharrem Kararnamesi**, Düyun-u Umumiye İdaresi'ne devredilen gelir kalemlerini açıkça tanımlamış, ancak **posta ve telgraf gelirleri** bu listede yer almamıştır. Buna karşın, bu hukuki dışlama, pulların **mali denetim sisteminden muaf olduğu** anlamına gelmez. Aksine, bu gelirler **dolaylı ve sistemik yollarla borç rejimi içerisinde işlevselleştirilmiştir**.

Posta pulları, hukuken bir kamu hizmetinin bedeli olarak tanımlansa da, fiiliyatta **bütçe disiplini, öngörülebilir nakit akışı ve gündelik tahsilat** mantığı içinde değerlendirilmiştir. Bu ayrım, Osmanlı borç rejiminin **hukuki sınırlarla yetinmeyip, işlevsel gözetim pratikleri** geliştirdiğini gösterir.

6.2 Gündelik Tahsilat ve Borç Rejiminin Sürekliliği

Posta pullarının en önemli mali işlevi, **küçük meblağlarla geniş bir nüfusa yayılan sürekli bir tahsilat mekanizması** kurmalarıdır. Bu yapı, büyük vergi kalemlerinden farklı olarak **düşük siyasal maliyetli, düşük dirençli ve yüksek öngörülebilirlik taşıyan** bir gelir hattı üretmiştir.

Borç rejimi bu sayede yalnızca merkezi kararlarla değil; aynı zamanda **rutin bürokratik işlemler aracılığıyla** gündelik yaşamın parçası hâline gelmiştir. Bu, **mali gözetimin görünmezleşmesi ve içselleştirilmesi** anlamına gelir.

6.3 Sembolik Dilin Mali Etkisi

Pullar üzerinde yer alan **tuğra, Fransızca ibareler ve sürşarjlar**, yalnızca sembolik unsurlar değil; aynı zamanda **tahsilat sürecini meşrulaştıran araçlardır**. Bu semboller, pulların “devletle özdeş” bir imaj taşımasını sağlayarak, mali işlemin sorgusuz kabulünü kolaylaştırmıştır.

Bu durum, **egemenliğin görsel temsili ile mali işlev arasında doğrudan bir nedensel bağ** kurar. Semboller sayesinde mali tahsilat, ideolojik meşruiyet kazandığı için daha sorunsuz işler. Bu bağlamda pul, **hem egemenliği temsil eden hem de borç rejimini sürdüren çift işlevli bir enstrüman** hâline gelir.

6.4 Dolaylı Denetim ve İdari Rasyonalite

Düyun-u Umumiye rejimi, yalnızca kendisine tahsis edilmiş gelirleri toplamakla kalmayıp; **Osmanlı maliyesinin tümüne yön veren bir gözetim mantığı** geliştirmiştir. Posta idaresi de bu mantık doğrultusunda **gelir üretim kapasitesini artırma refleksleri** geliştirmiştir.

Bu durum, pulların **doğrudan değil ama işlevsel olarak borç rejiminin sürekliliğine katkı sağladığını** ortaya koyar. Dolayısıyla pullar, **dolaylı mali denetimin mikro düzeydeki uygulama araçları** arasında değerlendirilmelidir.

6.5 Sembolden Mekanizmaya

Bu bölümdeki analiz, pulların **görsel temsilden işlevsel enstrümana geçiş sürecini** ortaya koymaktadır. 5. bölümde çözümlenen sembolik dil, bu bölümde **fiilî mali tahsilatla bütünleşmiş** ve borç rejiminin en düşük dirençli tahsilat yollarından biri oluşturulmuştur.

Bu çerçevede pullar, yalnızca Osmanlı mali egemenliğinin **sınırlandırılmasını temsil eden** değil; aynı zamanda bu sınırlandırmayı **üreten ve sürdüren araçlardır**. Bu çift katmanlı işlev, bir sonraki bölümde ele alınacak olan **1913–1914 kırılışında** belirgin bir dönüşüme uğrayacak; pullar, ilk kez açık bir egemenlik beyanının taşıyıcısı rolünü üstlenecektir.

7. 1913 Kırılışı ve İttihatçı Mali Merkezileşme: Borç Rejimine Karşı İdari Yeniden Konumlanma

1913, Osmanlı mali tarihinde ani bir kopuştan çok, **uzun süredir işleyen borç rejimine karşı bilinçli bir yeniden konumlanma sürecinin** başlangıcına işaret eder. **Babîli Baskını** ile fiilî iktidarı eline alan İttihat ve Terakki yönetimi, mali alanda da **merkezileşme temelli yeni bir strateji** benimsemiştir. Bu strateji, Düyun-u Umumiye rejimini doğrudan tasfiye etmeyi değil; onun mali sistem üzerindeki etkinliğini **daraltmayı ve çevrelemeyi** amaçlamıştır.

Daha önceki bölümlerde ortaya konduğu üzere, Düyun-u Umumiye sadece belirli gelir kalemlerini kontrol eden bir yapı değil; **tüm Osmanlı maliyesine yön veren, disiplin kuran bir borç rejiminin** kurumsal ifadesiydi. 1913 sonrası İttihatçı politikalar ise bu rejimin temel mantığını reddetmeden, **merkezi devlet kapasitesini yeniden inşa etme arayışına** yönelmiştir. Bu nedenle 1913 süreci, borç rejimiyle doğrudan bir kopuştan çok, onun **siyasal egemenlik lehine sınırlandırılmasına** yönelik bir yeniden yapılanmadır.

İttihat ve Terakki yönetimi, bütçe yapımı, gelir tahsilatı ve harcama öncelikleri üzerinde **daha sıkı bir merkezi denetim** kurmaya çalışmıştır. Özellikle yaklaşan savaş ortamında, mali kaynakların **hızlı ve esnek yönlendirilmesi**, merkezi devlet için stratejik önem taşımıştır. Bu gereklilik, borç rejiminin öngördüğü **uzun vadeli ödeme düzeni** ile çelişmekteydi ve bu çelişki, **mali merkezleşmenin ideolojik ve işlevsel temelinin** oluşturmıştır.

Bu bağlamda posta ve telgraf hizmetleri gibi **günderlik idari alanlar**, İttihatçı mali merkezileşme siyasetinin uygulanabildiği stratejik sahalara dönüşmüştür. Daha önce borç rejiminin görünmez tahsilat mekanizmaları olarak işlev gören **posta pulları**, 1913 sonrasında **devlet egemenliğinin yeniden kurulduğu araçlar** olarak yeniden anlamlandırılmıştır. Artık yalnızca düzenli gelir kaynağı değil, aynı zamanda **siyasal egemenliğin gündelik temsili** olarak değerlendirilmişlerdir.

Bu dönemde pullar üzerinde açık bir dönüşüm gözlenmese de, **sembolik ve mali anlam kaymaları** belirginleşmiştir. İttihatçı kadrolar, **pulların üretim, tedavül ve kullanım süreçlerini** kendi siyasal programlarıyla uyumlu hâle getirecek iradeyi ortaya koymuştur. Bu da pulların artık borç rejiminin değil; **millî egemenlik söyleminin potansiyel taşıyıcıları** hâline gelmekte olduğuna işaret etmektedir.

1913 sonrasında Düyun-u Umumiye'nin **hukuki varlığı korunmuş**, ancak **fiilî etkisi geriletilmiştir**. Merkezi devletin savaş ekonomisine uyum sağlama gerekliliği, dış alıcılara yönelik ödeme taahhütlerinin önüne geçmiş; bu da borç rejiminin **meşruiyetini aşındırmıştır**. Egemenlik ile borç rejimi arasındaki gerilim daha açık hâle gelmiş ve bu gerilim 1914'te **kapitülasyonların kaldırılması** ile birlikte açık bir siyasal kopuşa dönüşmüştür.

Bu bağlamda 1913 kırılışı, bir sonuçtan çok **1914'te gerçekleşecek olan egemenlik ilanının ön hazırlığı** olarak değerlendirilmelidir. Posta pulları, bu geçiş sürecinde **borç rejiminin görünmez simgeleri olmaktan çıkarak**, çok kısa süre sonra **devlet egemenliğinin açık beyanı** hâline geleceklerdir.

8. İmtiyazların Kaldırılması (1914): Mali Egemenliğin Filatelik İlanı

1914, Osmanlı mali ve hukuki egemenlik tarihinde yalnızca diplomatik değil, **sembolik düzeyde de bir dönüm noktasıdır**. 1 Ekim 1914'te ilan edilen **kapitülasyonların kaldırılması**, yabancı

devletlere tanınan hukuki ve mali ayrıcalıkların sona erdirilmesinin ötesinde, **Osmanlı Devleti'nin sınırlanmış egemenliğini yeniden ilan etme iradesi** olarak okunmalıdır.

Bu irade yalnızca diplomatik notalarla değil, **posta pulları** aracılığıyla da halka duyurulmuştur. Özellikle “**İmtiyazat-ı Ecnebiye'nin Lağvı**” ibaresini taşıyan **1914 tarihli sürşarjlı hatıra pulları**, Osmanlı mali tarihinin en net filatelik siyasal beyanları arasında yer alır.

8.1 Kapitülasyonların Kaldırılması ve Düyun-u Umumiye Rejimi

Kapitülasyonların ilgası teoride **tam egemenliğe dönüş** anlamına gelse de, **Düyun-u Umumiye'nin varlığı**, bu dönüşümü pratikte sınırlamıştır. Çünkü Düyun-u Umumiye, doğrudan borç ilişkileri üzerinden kurulmuş, **uluslararası mali denetimin kurumsallaşmış hali** olarak Osmanlı maliyesinin içine yerleşmiştir.

Ancak **kapitülasyonların kaldırılması**, bu denetim yapısına yönelik devlet bakışında **niteliksel bir kırılma** yaratmıştır. İttihat ve Terakki yönetimi, bu noktadan itibaren Düyun-u Umumiye'yi **olağanüstü ve geçici bir yapı** olarak çerçevelemeye başlamış ve mali egemenliği yeniden kurmayı **açık bir siyasal hedef** olarak belirlemiştir.

8.2 Hatıra Pulları ve Siyasal Mesaj

1914 tarihli hatıra pulları, bu hedefin **görsel ve simgesel düzeyde ilan**ıdır. “**İmtiyazat-ı Ecnebiye'nin Lağvı**” ibaresi, sadece bir sürşarj değil; **devletin egemenlik söylemini gündelik dolaşıma sokan bir araçtır**.

Bu pullar, 1876–1913 dönemindeki sessiz mali araçlardan ayrılarak, **doğrudan siyasal bir iddianın taşıyıcısı** hâline gelmiştir. İlk kez bir Osmanlı pulu, sadece gelir üretmekle kalmamış; aynı zamanda **mali bağımlılığın sona erişini ilan eden sembolik bir belgeye** dönüşmüştür.

8.3 Filatelik Süreklilik ve Kopuş

1914 hatıra pulları, biçimsel olarak geleneksel Osmanlı posta estetiğini (tuğra, manzara, kompozisyon) korumaktadır. Ancak bu görsel sürekliliğin üzerine yerleştirilen sürşarj metni, **sembolik düzeyde radikal bir kopuş** ilan etmektedir. Böylece pul, aynı anda hem **devlet geleneğini devam ettiren** hem de **yeni bir siyasal çağın işaretini veren** bir nesneye dönüşür. Bu yönüyle bu pullar, yalnızca filatelik değil, **anayasal ve mali egemenlik tarihinin de belgeleridir**.

8.4 Düyun-u Umumiye Açısından Sonuçlar

Her ne kadar Düyun-u Umumiye 1914 sonrasında **hukuken varlığını sürdürmüş** olsa da, savaş koşulları ve merkezi karar alma gereklilikleri nedeniyle fiilî gücü büyük ölçüde azalmıştır. Mali kararlar artık devlet tarafından **daha doğrudan ve bağımsız biçimde** alınmış; Düyun-u Umumiye, **aktif bir denetim kurumu olmaktan çıkmış**, sembolik bir yapıya dönüşmüştür. Bu gelişme, pulların işlevini de dönüştürmüştür: artık pullar **borç rejiminin dolaylı araçları değil, mali egemenliğin yeniden inşasını belgeleyen semboller** hâline gelmiştir.

8.5 Değerlendirme

“**İmtiyazat-ı Ecnebiye'nin Lağvı**” temalı 1914 hatıra pulları, Osmanlı mali egemenliğinin yeniden talep edilmesini simgeler. Bu pullar, **1876'da başlayan borç rejimi sürecinde mali bağımlılığın görünmeyen tanıkları** olmuş; 1914'te ise **egemenliğin açık ve görsel ilanına dönüşmüştür**.

Bu bağlamda Osmanlı posta pulları, yalnızca teknik veya idari nesnelere değil; **mali egemenliğin kaybı, yönetimi ve yeniden kurulması sürecini belgeleyen filatelik anlatı nesnelere** de sahiptir. 1914 pulları bu anlatının doruk noktasıdır.

Sonuç: Osmanlı Posta Pulları ve Mali Egemenliğin Filatelik Seyri (1876–1914)

Bu çalışma, 1876–1914 yılları arasında basılan Osmanlı posta pullarını yalnızca filatelik nesnelere olarak değil, mali egemenliğin kaybı, idari yönetimi ve yeniden talep edilişi bağlamında tarihsel belgeler olarak ele almıştır. Temel tez, bu pulların yalnızca iletişim aracı olmadıkları; aynı zamanda uluslararası borç rejimi altında şekillenmiş mali bağımlılığın gündelik yaşamdaki somut ve süreklilik arz eden taşıyıcıları olduklarıdır.

1875 borç moratoryumu ile başlayan ve 1881’de Muharrem Kararnamesi ile kurumsallaşan **Düyun-u Umumiye rejimi**, Osmanlı mali yapısını parçalı ve dışa bağımlı bir yapıya dönüştürmüştü; bu dönüşüm sadece büyük gelir kalemlerini değil, **posta ve telgraf gibi küçük ama düzenli gelir alanlarını da** kapsamıştır. Posta pulları, bu dönüşümün en yaygın ve en az fark edilen araçları arasında yer almış; **borç rejiminin içselleştirilmiş denetimini gündelik hayata taşımıştır.**

Makale boyunca gösterildiği gibi, pulların **ikonografisi (tuğra), dili (Fransızca ibareler), teknik üretim süreci (Avrupa matbaalarına bağımlılık)** ve sürşarj uygulamaları, Osmanlı’nın sınırlı egemenlik alanını temsil etmekle kalmamış, aynı zamanda bu sınırlılığı **görünmez ama etkili biçimde yeniden üretmiştir.** Böylece posta pulları hem egemenliğin sembolleri hem de bu egemenliğin sınırlarının tanıkları olmuştur.

Pul gelirlerinin **hukuki statüsü ile fiilî mali işlevi** arasındaki fark, Düyun-u Umumiye rejiminin karakteristik bir özelliğidir. Gelirler doğrudan bu kuruma tahsis edilmemiş olsa da, **alacaklıların gözetimine açık bir bütçe yapısı** içerisinde değerlendirilmiş ve **dolaylı mali denetimin mikro araçları** hâline gelmiştir. Bu durum, Osmanlı mali egemenliğinin yalnızca siyasi düzeyde değil, **gündelik idari pratikler düzeyinde de nasıl sınırlandırılmışı göstermektedir.**

1913 sonrası İttihat ve Terakki’nin başlattığı **mali merkezileşme**, bu uzun sürecin niteliksel bir kırılma evresini temsil etmektedir. Bu yeniden konumlanma, 1914’te **kapitülasyonların kaldırılması** ile birlikte **açık bir egemenlik beyanına dönüşmüştü**; bu siyasal irade ilk kez **posta pulları aracılığıyla doğrudan filatelik düzeyde ilan edilmiştir.** Özellikle “İmtiyazat-ı Ecnebiye’nin Lağvı” temalı hatıra pulları, bu dönüşümün en açık ve görsel sembolü olmuştur.

Her ne kadar Düyun-u Umumiye resmen varlığını sürdürse de, **meşruiyeti ve etkinliği aşınmış, savaş koşullarıyla birlikte merkezi karar alma ve mali bağımsızlık pratiği güç kazanmıştır.** Böylece Osmanlı posta pulları, borç rejiminin görünmez araçları olmaktan çıkarak, **mali egemenliğin yeniden inşasını sembolize eden devlet belgelerine dönüşmüştür.**

Sonuç olarak bu çalışma, Osmanlı posta pullarının 1876’dan 1914’e kadar olan süreçte, **mali egemenliğin seyrini belgeler üzerinden izlemeye imkân tanıyan filatelik bir anlatı sunduğunu** ortaya koymuştur. Pullar, **egemenlik iddiası ile mali bağımlılık arasındaki gerilimi** hem taşıyan hem de yöneten araçlar olarak işlev görmüştür. Bu yönüyle, pullar yalnızca idari ya da filatelik nesnelere değil; **Osmanlı mali tarihinin mikro tarihsel ve görsel tanıkları** olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, **filateli ile mali tarih arasındaki analitik köprüyü** kurarak Türkçe literatürde önemli bir boşluğu doldurmayı hedeflemektedir. Osmanlı posta pullarını, **borç rejimi, yarı-sömürgeci mali yapılar ve gündelik tahsilat pratikleri** çerçevesinde okumak, sadece Osmanlı çalışmaları için değil; benzer tarihsel örnekler üzerine yürütülecek **karşılaştırmalı analizler** açısından da özgün bir katkı sunmaktadır.

Dipnotlar

1. Bölüm

1. Murat Birdal, *The Political Economy of Ottoman Public Debt: Insolvency and European Financial Control in the Late Nineteenth Century* (London: I.B. Tauris, 2010), 45.
2. Edhem Eldem, *Osmanlı Borçları Tarihi* (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003), 78.

2. Bölüm

3. Charles Issawi, "The Ottoman Public Debt, 1854–1914," *Journal of Economic History* 16, no. 3 (1956): 306.
4. Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi: 1820–1913* (İstanbul: Yurt Yayınları, 2009), 94.

3. Bölüm

5. Donald Quataert, *The Ottoman Empire, 1700–1922* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 130.
6. Düyun-u Umumiye-i Osmaniye İdaresi, *Rapports Annuels de l'Administration de la Dette Publique Ottomane* (Paris: Imprimerie Nationale, 1902).

4. Bölüm

7. Michel, *Michel Briefmarken-Katalog: Osmanisches Reich* (München: Schwaneberger Verlag, çeşitli baskılar).
8. Birdal, *The Political Economy of Ottoman Public Debt*, 99.

5. Bölüm

9. Howard Robinson, *The Ottoman Postage Stamps* (London: Royal Philatelic Society, 1965), 56.
10. Stanley Gibbons, *Stanley Gibbons Stamp Catalogue: Middle East* (London: Stanley Gibbons Ltd., çeşitli baskılar).

6. Bölüm

11. Osmanlı Devleti, *Posta ve Telgraf Nezareti Nizamnameleri* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, çeşitli yıllar).
12. Çağlar Keyder, "Ottoman Economic Development Reconsidered," *Journal of Peasant Studies* 8, no. 3 (1981): 253.

7. Bölüm

13. Feroz Ahmad, *İttihat ve Terakki 1908–1914* (İstanbul: Kaynak Yayınları, 1995), 144.
14. Stanford J. Shaw ve Ezel Kural Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volume II* (Cambridge: Cambridge University Press, 1977), 288.

8. Bölüm

15. Yvert & Tellier, *Catalogue de Timbres-Poste: Empire Ottoman* (Paris: Yvert & Tellier, çeşitli baskılar).
16. Osmanlı Devleti, *Muharrem Kararnamesi* (1881).

Sonuç

17. Regina Grafe ve Alejandra Irigoin, "A Stakeholder Empire: The Political Economy of Spanish Imperial Rule in America," *Economic History Review* 65, no. 2 (2012): 621.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar (Resmî Belgeler ve Arşiv Yayınları)

- Düyun-u Umumiye-i Osmaniye İdaresi. *Rapports Annuels de l'Administration de la Dette Publique Ottomane*. Paris: Imprimerie Nationale, çeşitli yıllar.

- Osmanlı Devleti. *Posta ve Telgraf Nezareti Nizamnameleri*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, çeşitli yıllar.
- Osmanlı Devleti. *Muharrem Kararnamesi* (1881). İstanbul.

İkincil Kaynaklar (Kitaplar)

- Ahmad, Feroz. *İttihat ve Terakki 1908–1914*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 1995.
- Birdal, Murat. *The Political Economy of Ottoman Public Debt: Insolvency and European Financial Control in the Late Nineteenth Century*. London: I.B. Tauris, 2010.
- Eldem, Edhem. *Osmanlı Borçları Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Pamuk, Şevket. *Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi: 1820–1913*. İstanbul: Yurt Yayınları, 2009.
- Quataert, Donald. *The Ottoman Empire, 1700–1922*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Shaw, Stanford J., & Shaw, Ezel Kural. *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volume II*. Cambridge: Cambridge University Press, 1977.

Filateli ve Posta Tarihi Kaynakları

- Stanley Gibbons. *Stanley Gibbons Stamp Catalogue: Middle East*. London: Stanley Gibbons Ltd., çeşitli baskılar.
- Yvert & Tellier. *Catalogue de Timbres-Poste: Empire Ottoman*. Paris: Yvert & Tellier, çeşitli baskılar.
- Michel. *Michel Briefmarken-Katalog: Osmanisches Reich*. München: Schwaneberger Verlag, çeşitli baskılar.
- Robinson, Howard. *The Ottoman Postage Stamps*. London: Royal Philatelic Society, 1965.

Makaleler ve Seçilmiş Çalışmalar

- Issawi, Charles. “The Ottoman Public Debt, 1854–1914.” *Journal of Economic History* 16, no. 3 (1956): 301–314.
- Keyder, Çağlar. “Ottoman Economic Development Reconsidered.” *Journal of Peasant Studies* 8, no. 3 (1981): 247–260.

Karşılaştırmalı ve Kuramsal Çalışmalar

- Grafe, Regina, & Irigoin, Alejandra. “A Stakeholder Empire: The Political Economy of Spanish Imperial Rule in America.” *Economic History Review* 65, no. 2 (2012): 609–651.